

ELÄKEJÄRJESTELMÄT eivät ole samanlaisia

Usein tiedotusvälineissä esitetään, että muissa maissa eläketurva olisi meitä parempi. Tällöin tavallisesti jätetään kertomatta olennaisia piirteitä näistä järjestelmistä.

– Suomen eläketurvan vahvuus on sen yksinkertaisuus ja kattavuus, toteaa yhteyspäällikkö **Mika Vidlund** Eläketurvakeskuksesta. Hän seuraa työkseen eläketurvan kehitystä meillä ja muualla.

Seuraavassa järjestelmien eroja on tarkasteltu eläkkeen kertymisen ja niiden kehittymisen, indeksien, kannalta. Lisäksi hyvin monessa maassa työhön perustuvaa eläkettä täydennetään lisäeläkkeillä. Samoin eläkkeiden rahastoinnissa on merkittäviä eroja.

Ansiokatto rajaa lakisääteisen eläkkeen määrää

Eläkekatto on yleisimmin toteutettu ansiokaton avulla. Tällöin eläkkeen perusteena oleville ansioille on määritelty euromääräinen yläraja, jonka ylittävältä osalta ei kerry eläkettä. Ansiokatto on useissa OECD-maissa asetettu tasolle, joka on yksi tai kaksi kertaa maan keskipalkan suuruinen. Esimerkiksi Ruotsissa ja Ranskassa lakisääteisen työeläkkeen ansiokatto on maan keskipalkan tasolla. Italiassa katto on kolminkertainen keskipalkasta. Yhdysvalloissa on ansiokaton lisäksi rajoitettu eläkkeen kertymistä suurista ansioista.

Eläkekaton puuttuminen onkin keskeinen tekijä lisäeläkkeiden vähäisyydelle Suomessa. Työeläke ja eläkemaksu määräytyvät koko ansiotulon perusteella ilman ylärajaa. Suomi on yksi harvoista Euroopan maista – Islannin, Viron, Unkarin, Portugalin ja Romanian kanssa – joiden lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä ei ole eläke- tai ansiokattoa.

Lisäeläketurva merkittävä osa kokonaiseläketurvaa

Maissa, joissa on eläkekatto, on lähes poikkeuksetta lakisääteisen järjestelmän rinnalla sitä täydentäviä lisäeläkkeitä, jotka käytännössä murtavat tämän katon.

Nämä voivat olla työnantajakohtaisia sopimuksia tai kollektiivisia työmarkkinaosapuolten sopimia ratkaisuja tai jopa lailla pakollisiksi säädettyjä. Näitä sitovat mahdolliset eläke- ja verolainsäädännössä asetetut ylärajat, jotka ovat huomattavasti korkeammat kuin lakisääteisessä eläketurvassa.

Lisäeläkkeet on säädetty lailla pakollisiksi muun muas-

Maissa, joissa on eläkekatto, on lähes poikkeuksetta lakisääteisen järjestelmän rinnalla sitä täydentäviä lisäeläkkeitä.

sa Ranskassa, Sveitsissä ja Norjassa. Työpaikkakohtaisiin sopimuksiin nojaavassa Britanniassakin työnantajat on veloitettu vakuuttamaan työntekijänsä lisäeläkerahastossa, josta työntekijä voi halutesaan määrääjäksi erota. Ruotsissa, Tanskassa ja Alankomaissa yli 90 prosenttia palkansaajista on lakisääteistä eläketurvaa täydentävissä työmarkkinaosapuolten sopimuksissa lisäeläkeratkaisuissa.

Lisäeläkkeet eivät saavuta jokaista tarvitsijaa. Suomeen verrattuna jopa pakollisiksi säädettyissä lisäeläkeratkaisuissa voi kuitenkin edelleen olla katvealueita eläketurvan kattavuuden suhteen muun muassa vakuuttamisen ansio- ja alaikärajoihin tai työnantajan kokoon liittyen.

Tavallista on myös, että työeläkesäännöt ovat erilaiset alalta tai työnantajalta toiselle siirryttyessä. Suurin yksittäinen ryhmä, joka jää työmarkkinaeläkesopimusten ulkopuolelle ovat yrittäjät.

Rahastoinnin ja väestörakenteen merkitys

Euroopassa on useita maita, joissa lakisääteisten eläkkeiden rahoitukseen ei ole varauduttu rahastoimalla. Esimerkiksi isoissa EU-maissa, kuten Ranskassa, Saksassa, Italiassa ja Espanjassa ei lakisääteisiä eläkkeitä varten ole rahastoitu varoja juuri lainkaan etukäteen.

Toisaalta on myös joukko maita, joissa eläkevarojen määrä on selkeästi suurempi kuin Suomessa. Pääsääntöisesti tällöin on kyse työmarkkinoilla sovitusta lisäeläketurvasta, jotka ovat lähtökohtaisesti täysin rahastoituja, kuten Tanskassa ja Alankomaissa.

Suomessa on suhteessa kansantalouden kokoon kansainvälisesti verrattuna mittaavat eläkevarat. Lakisääteiset eläkevarat, noin 250 miljardia, ovat lähes yhtä suuret kuin bruttokansantuotteen määrä ja saattavat euromääräisesti kuulostaa varsin suurelta.

Suhteessa eläkevastuuseen eli luvattuihin eläke-etuuksiin eläkevarojen määrä on vain

noin kolmannes. Tilannetta ei helpota se, että eläkemenot ovat jo joitakin vuosia sitten ylittäneet maksutulojen määrän ja syntyvyys on romahtanut. Eläkevarojen merkitys menoja ja tuloja tasaavana puskurina sekä tarve varallisuuden kasvattamiseksi sijoitustuottoja parantamalla on viime aikoina korostunut entisestään.

Riskiä siirretty vakuutetuille – suuntaus kohti maksuperusteisia eläkkeitä

Meillä työeläke on kauttaaltaan etuusperusteinen. Suomessa eläkevarat ja niille saatava tuotto vaikuttavat eläkemaksun tasoon eikä maksussa ole viiniin eläkkeisiin. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallimaana tunnetussa Ruotsissa käytäntö on jo toinen. Lakisääteinen työeläke määräytyy maksuperusteisesti, joka tarkoittaa, että maksu on kiinnitetty, mutta etuudet joustavat.

Suurimmassa osassa maita lakisääteinen eläke on kylläkin etuusperusteinen, mutta sitä täydentävissä lisäeläkkeissä etuusperusteisuus näyttää olevan katoavaa kansanperinnettä. Parhailaan Alankomaissa on käynnissä mittava rakennemuutos, joka muuttaa täysin rahastoidun alakohtaisiin ratkaisuihin pohjautuvan työeläketurvan kertaheitolla etuusperusteiseksi vuoteen 2028 mennessä.

Eläkeindekseissä kirjavuutta – jopa yllättävyyttä

Eläkettä nauttivalle on myös olennaista, miten eläkkeen arvosta huolehditaan. Työeläkkeiden indeksitarkistukset muissa maissa perustuvat yleisimmin joko hintaindeksin muutokselle tai yhdistelmäindeksille, jossa hinta- ja palkkaindeksille on määritelty tietty paino, kuten Suomen työeläkeindeksille.

Indeksitarkistuksiin saattavat hintojen ja palkkojen kehityksen lisäksi vaikuttaa myös muut tekijät, kuten talouden kehitys tai väestön ikääntyminen. Tähän ryhmään kuuluvat

Suomessa eläkevarat ja niille saatava tuotto vaikuttavat eläkemaksun tasoon eikä maksussa ole viiniin eläkkeisiin.

Mika Vidlund, yhteyspäällikkö, Eläketurvakeskuksen suunnitteluosasto. Kuva: Karoliina Paatos.

maat, joissa on käytössä erilaisia sopeutusindeksejä, kuten Ruotsi ja Saksa.

Täysin rahastoivissa järjestelmissä indeksointi on sidoksissa eläkerahaston tuottoihin ja vakavaraisuuteen, kuten Alankomaissa ja Tanskassa. Ne ovat ikään kuin pitkäaikaisia säästöjä ja sijoituksia.

Jossain ollaan puolestaan solidaarisia. Italiassa ja Itävallassa indeksejä käytetään myös eläketulojen tasaamisen välineenä, sillä indeksitarkistuksia sovelletaan täysimääräisesti vain määrätyn tulorajan alittaviin eläkkeisiin.

Indeksintäytäntö vaikuttaisi olevan avokätisintä Britanniassa, missä lakisääteistä eläkettä tarkistetaan niin sanotulla paras kolmesta menetelmällä (triple lock). Eläkkeitä indeksoidaan joko hintojen, palkkojen tai 2,5 prosentin mukaan riippuen mikä näistä on korkein.

Lopputulos on käteen jäävän eläkkeen osalta toinen, eikä suinkaan solidaarinen, koska samalla pienituloisten eläkeläisten verotusta on kiristetty. Hallitukseen kohdistuukin kritiikkiä, että se antaa yhdellä kädellä rahaa ja ottaa toisella pois.

Suomessa vahva, yksinkertainen ja kattava eläkejärjestelmä

Suomessa eläketurva koostuu pääasiallisesti kaikille pakollisesta lakisääteisestä eläkkees-

tä. Työeläkkeestä on muodostunut pääasiallinen turva, kun taas Kelan eläkkeet täydentävät toimeentuloa ja tarjoavat vähimmäiseläketurvan.

Toimiala- tai työnantaja-kohtaisten lisäeläkkeiden sekä yksilöllisten lisäeläkevakuutusten merkitys on meillä vähäistä toisin kuin monessa muussa maassa.

Suomessa työeläke on etuusperusteinen, eli eläke maksetaan luvattun suuruusena ja tarvittavat varat kerätään pääasiassa työeläkemaksuina. Osa eläkemenojen kattamiseen tarvittavista varoista tulee osittain rahastoivan periaatteen mukaisesti eläkerahastoista.

Suomen eläkejärjestelmä on pärjännyt kansainvälisissä vertailuissa melko hyvin. Suomalainen käytäntö, jossa työeläke käytännössä tarjotaan yhdestä järjestelmästä, on silti kansainvälisesti melko harvinaisen.

Keskimääräinen vanhuuseläke on vertailujen keskitason paremmalla puolella. Rahoituspohjan osalta tilanne näyttää haastavammalta. Eläkemenot ylittävät EU:n keskimääräisen tason ja väestön ikärakenne on monia muita Euroopan maita haastavampi. Suomessa on säännöllisesti ja pitkäjänteisesti kehitetty ja ylläpidetty nykyistä eläketurvan rakennetta.

Mika Vidlund, yhteyspäällikkö
Eläketurvakeskus, suunnitteluosasto

Lisää aiheesta Eläketurvakeskuksen sivuilla:

www.etk.fi/tyo-ja-elakkeet-ulkomailla/kansainvalista-vertailutietoa